

Lietuva ir gretimos žemės (kai kurios europinės archeologijos problemos)

Iš pirmo žvilgsnio šis „Archaeologia Lituana“ tomas savo straipsnių tematika yra gana įvairus. Vis dėlto visą tomą jungianti grandis yra prieškristinis geležies amžius – romėniškasis ir tautų kraustymosi laikotarpis.

Džiugu, kad leidinyje publikuoja straipsnius gretimų kraštų – Lenkijos ir Rusijos – archeologai, kai kurie jų analizuoja ir Lietuvos bei baltų genčių archeologinę medžiagą.

Pirmiausia apie straipsnius, aptariančius geležies amžiaus laikotarpius. Poznanės universiteto darbuotoja Milena Teska straipsnyje apžvelgia Oksyvos kultūrą dešiniajame žemutinės Vyslos krante, pagrindinius šios kultūros bruožus ikiromėniškuoju laikotarpiu. Ši kultūra padėjo pagrindus susiformuoti Wielbarko kultūrai žemutinio Pavyslio teritorijoje, kultūrai, dėl kurios etninės kilmės pastaruoju metu kilo nemaža ginčų. Kitas poznanietis, Andrzejus Michałowski, savo straipsnyje pagrindinį dėmesį skyrė Pševorsko kultūros (baltų pietinių kaimynų) romėniškojo laikotarpio gyvenviečių pastatams aptarti. Sakoma, koks namas, toks ir šeimininkas. Pagal namą galima spręsti apie jame gyvenusių žmonių socialinę padėtį. Be abejo, įdomu pasižiūrėti į kaimynų pastatus – kokia jų paskirtis, suplanavimas, pamėginti surasti analogų baltų žemėse.

Wielbarko, Pševorsko ir baltų genčių kultūras lyg jungia viena radinių rūšis – pentinai. Pentinų apžvalgai minėtose europinio *Barbaricum* žemėse skirtas dar vienos poznanietės, Emilijos Smółkos, straipsnis. Jame detalai aptarti romėniškojo ir tautų kraustymosi laikotarpio pentinai pietrytiniame Baltijos jūros regione, pateikiama jų chronologija, paplitimas atskirose teritorijose. Autorė pristato ir pentinų tipus, aptiktus Lietuvos baltų žemėse. Tarp jų pasitaiko Romos provincijų tipo sukniedytų pentinų.

Gana ryškūs prekybinių ryšių tarp Romos provincijų ir tolimų *Barbaricum* žemių pėdsakai. Pastarieji mus atveda į Centrinę Lietuvą, kur 2008 m. Kulautuvoje statybos darbų metu buvo suardytas kapas su gausiomis įkapėmis. Joms aptarti skirtas Mykolo Michelberto straipsnis. Įdomiausias šio III a. vidurio

kapo radinys yra 12 Romos monetų. Tai pirmasis tokio pobūdžio radinys Centrinės Lietuvos kapinynuose, kalbantis apie tai, jog paprotys dėti į kapus Romos monetas buvo paplitęs kur kas plačiau, negu iki šiol manyta.

Wroclavo universiteto archeologas Arturas Błażejowski savo straipsnyje siūlo plačiau pažiūrėti į romėniškojo laikotarpio Baltijos pakraščio ryšius su labiau į pietus esančiomis sritimis. Beje, straipsnis paruoštas pranešimo, daryto Vilniaus universiteto Archeologijos katedros organizuotoje konferencijoje „Jono Puzino skaitymai“ (2012 m. lapkritis), pagrindu. A. Błażejowski aptaria Wielbarko kultūros elementus aukštutinio Oderio paupyje, Didžiosios Lenkijos pietinėje dalyje, Žemutinėje Silezijoje, Čekijoje ir Moravijoje, inhumacijos papročio plitimą į pietines *Barbaricum* žemes.

Minėtų autorių straipsniai neišsemia atskirų geležies amžiaus laikotarpių tematikos. Gedimino Petrausko istoriografiniame straipsnyje apie pomirtinio gyvenimo sampratą Lietuvos archeologijoje galima rasti daug duomenų apie romėniškojo ir vėlyvesnių laikotarpių laidoseną. Autorius pažymi lingvistinių, mitologinių, tautosakos duomenų panaudojimo svarbą archeologiniuose tyrimuose.

Šiame leidinyje yra dar keli svarbūs Lietuvos ir baltų archeologijai straipsniai. Tomas pradedamas Egidijaus Šatavičiaus publikacija apie Centrinėje Lietuvoje tirtus seniausius paminklus – Kalvių apyežeryje rastas akmens amžiaus gyvenvietes. Kai kurios jų datuojamos XI tūkst. pr. Kr. pirmąja puse.

Maskvietis archeologas Vladimiras Kulakovas, tyręs daugelį prūsų archeologijos paminklų, straipsnyje aptaria du kapus iš Klein Kaup (Mažasis Kaupas) vietovės (Zelenogradsko m., Kaliningrado sr.), kurių įdomi laidosena. Šie kapai kalba apie du laidosenos būdus – kremaciją ir inhumaciją, būdingus vakarų baltams XIII–XIV amžiais.

Ernestas Vasiliauskas tęsia istoriografinius Kuršo provincijos muziejaus (dab. Jelgava, Latvija) narių ir

darbuotojų veiklos Šiaurės Lietuvoje tyrimus. Šį kartą jo dėmesio centre yra Edmundas Kriugeris (Edmund Krüger), surinkęs didžiulę archeologinių daiktų kolekciją iš įvairių Lietuvos archeologijos paminklų, tyręs Lokavos piliakalnį (Akmenės r.). Įdomu, kad į E. Kriugerio rinkinį buvo patekę nemažai senojo geležies amžiaus daiktų iš Karašilių ir Paliečių (Pakruojo r.), vėlyvesnių geležies amžiaus dirbinių iš įvairių vietovių.

Tradiciniame recenzijų skyriuje aptariamas vienas stambiausių pastarųjų metų Lietuvos archeologijos darbų – A. Bliujienės veikalas „Romėniškasis ir tautų kraustymosi laikotarpis“, sulaukęs daug prieštarin-

vertinimų ir diskusijų. Šiame skyriuje taip pat pristatomas naujausias iškilus latvių tyrinėtojo Evaldo Murgurevičiaus biografinis veikalas „Mano gyvenimas – nuo piemenėlio iki akademiko“.

Išliko ir tradicinis skyrelis „Mokslinio gyvenimo kronika“, kuriame Violeta Vasiliauskienė apžvelgia Archeologijos katedros veiklą 2013 m.

Manyčiau, kad šiame tome išspausdinti darbai bus įdomūs ir Lietuvos, ir gretimų kraštų tyrinėtojams, tuo labiau kad dalis jų paskelbta užsienio kalbomis.

Mykolas Michelbertas
2014 m. spalį